

سخن سردبیر

آیه‌های دوا و شفا

در غرب پیش از رنسانس، تنها باغ‌های مثمر با گیاهان دارویی و اغلب در جوار صومعه‌ها برپا می‌شدند. رهبانیت و دوری از مظاهر جذاب دنیا که شعاع مسیحیت قرون وسطی بود، مانع از آن بود تا باغ به عنوان یک محصول فرهنگی و ذهنی در آن سرزمین به حساب آید. در این تفکر، زمین و هرچه در آن بود، رقیبی برای فهم حقیقت و ماوراء طبیعت بود. پرهیز از طبیعت موجب شد باغ برای گروه گیاهان دارویی پدید آید. در نتیجه باغ از یک سو محصول و از سوی دیگر موجد گیاهان دارویی بود. سازندگان باغ، که از طرح‌های هندسی برای تقسیم‌بندی عرصه آن استفاده می‌کردند تا کرت‌های بیشتر و مناسب‌تری برای کشت به دست آورند، درصدد برنیامدند تا به نظم باغ‌های خود بعد جدیدی اضافه کنند. از این‌رو موضوع قابل بررسی در این باغ‌ها به انواع گیاهان، خواص و روش‌های کشت آنها محدود می‌شد.

در مقابل، در دنیای شرق باستان، ضمن آنکه دانش‌های مربوط به گیاهان و خواص سلامت آنها رایج‌تر و پیشرفته‌تر بود، باغ محصولی فرهنگی به حساب می‌آمد؛ زیرا زمین در پیوندی وثیق با آسمان به سر می‌برد و همراهی زمین و زمینی‌ها برای دستیابی به آسمان و مواهب آن، شرط لازم شناخته می‌شد.

تمنای حقیقت و عالم بالا، آنچنان که در ذهن شرقی‌ها تعریف می‌شد، موجد باغ، و عناصر طبیعت از جمله گیاهان، ابزار آن بودند. در این نگاه، محصول باغ، آرامش و حال آن فرصتی برای دستیابی به عوالم برتر بود.

این نگاه در جهان اسلام نیز با اندکی تفاوت رواج داشت. در سرزمین‌های شرقی، خواه در چین با آیین‌های تائو و شینتو، یا هند با هندوئیسم و ممالک اسلامی، طبیعت و عناصر آن از جمله گیاه، عنصر واسط و ابزاری برای لمس حقیقت شناخته می‌شود. از این‌رو معابد تائو در دل طبیعت و معبد هندوها در زیر درختان و معبد مسلمانان، مسجد، در طبیعتی بی‌آلایش و منزله از الحاقات و افزوده‌های انسانی برپا می‌شود.

مبادله فرهنگ‌ها در طول تاریخ و عرض جغرافیا موجب شد تدریجاً مفاهیم به دست آمده در یک فرهنگ به عنوان عنصر منظر به فرهنگ دیگر نیز رسوخ کند.

گیاهان مقدس از آن جمله است که اگرچه در اندیشه اسلام نمی‌تواند واسطه فیض الهی باشد، اما به قرینه پذیرش ادیان باستانی ایرانیان و همچنین باورهای عامیانه سرزمین‌های مجاور با اندکی تسامح، نشانه توسل به اولیایی قرار می‌گیرد که به صراحت قرآن می‌توانند برای شفاعت اذن خداوند را داشته باشند. از این‌روست که در سرزمین اسلامی ایران، درختان زیادی در مقابر مقدس و مکان‌های آئینی دیده می‌شود که به نشانه توسل به اولیاء دین، مورد رجوع عامه هستند و به نشانه پیوند معنوی و قرار ذهنی با او، برای رسانیدن پیام به مرجع مطلوب، گره‌ای بر شاخسار آن می‌زنند.

این چنین باغ شفابخش از پهنه‌ای کالبدی به سیستمی غینی-ذهنی با بازیگری و نقش‌آفرینی گیاهان و سایر عناصر طبیعت بدل می‌شود که به آدمیان هم شفای جسمی می‌دهد هم سلامت روحی.